

VÁCLAV ŠPLÍCHAL

V boji se zrodila Komunistická strana v jihlavském okrese¹⁾

Prosincová generální stávka, její porážka a následující krutá perzekuce revolučního hnutí jihlavského proletariátu a proletariátu celé Československé republiky urychlily zrod Komunistické strany.

Těsně po prosincových událostech ve dnech 1. a 2. ledna 1921 se sešla konference marxistické levice v Praze, kde bylo usneseno zahájit diskusi o 21 podmínkách Komunistické internacionály. Pod přímým vlivem této pražské konference uveřejnila „Jiskra“ 8. ledna úvodník — „Provolání III. komunistické Internacionály k českému proletariátu“. Tím byla také oficiálně zahájena diskuse o 21 podmínkách Komunistické internacionály v jihlavské župě.²

Ideologický boj mezi levicí a pravicí v sociálně demokratické straně vstoupil do vrcholného období, v němž se již jednoznačně rozhodovalo, zda zůstat stranou reformismu a oportunistu, anebo stát se stranou nového typu, stranou leninismu. Během měsíců ledna až března zahrnula do sebe tato ideologická fronta již na prostou většinu sociálně demokratických organizací. Stupeň intenzity a radikalizace diskuse nebyl však ve všech organizacích stejný. Byl přímo podmíněn početností proletariátu v místě organizace, jeho třídní vyspělostí a uvědomělostí.

¹ Autor si kladl za úkol řešit celý problém v rámci dnešního jihlavského okresu. Protože v samotné Jihlavě bylo sídlo župního vedení, prolíná a zasahuje tato vůdčí činnost jihlavského vedení do míst celé tehdejší župy. Z těchto důvodů jsou uváděna i jiná místa a příklady nevztahující se přímo k dnešnímu okresu. Bylo by však na škodu nevidět tuto souvislost a vliv v rámci celé oblasti, i když nevyčerpávajícím způsobem. Jihlavskou župu tvořily tyto soudní okresy: Moravské Budějovice, Velká Bíteš, Dačice, Hrotovice, Jaroslavice, Jemnice, Jihlava, Moravský Krumlov, Velké Meziříčí, Mikulov, Náměšť, Slavonice, Telč, Třebíč, Třešť, Vranov, Znojmo město a venkov.

² II. kongres III. komunistické Internacionály v roce 1920 přijal 21 podmínek pro přijetí proletářských stran do KI.

Svoji úlohu zde také sehrály i sociální, politické, kulturní a národnostní poměry. Také zkušenosti, získané buď přímo či nepřímo z prosincové generální stávky, měly značný vliv na průběh diskuse. Kladem bylo, že perzekuce vedená buržoazií proti nejrevolučnějším vůdcům levice, se neprojevila jen ve smyslu negativním, ale také naopak i ve smyslu posilujícím. Odhodlání proletariátu do dalších revolučních bojů v jihlavské župě, vzestup politické aktivity viděla jihlavská buržoazie, i když mylně, jako nový pokus, novou přípravu ke generální stávce, uchopení politické moci.

Okresní politická správa v Jihlavě ve zprávě o rozkolu levice a pravice, hlášené Zemské politické správě v Brně, tuto situaci vyjádřila: „Bojechtivost komunistů jihlavských nezdařenou generální stávkou nebyla zmenšena a připravují se již nyní na druhý pokus...“³

V Třešti například již 30. prosince 1920 došlo na plenární schůzi k zvolení výkonného výboru plně orientovaného v duchu linie levice. Do čela organizace byl postaven důvěrník Černý, členy výboru byli soudruzi: Viederlechner, Beran, Staněk, Kopřiva, Dvořák, Doskočil, Prosinger, Kořínková, Semerádová, Nechvátal a jako revizoři účtu s. Lysý a John. Pod vedením tohoto výboru později celá organizace, čítající 174 členů, do jednoho vstoupila do komunistické strany.⁴

Intenzita boje mezi pravicí a levicí v měsíci únoru přinesla další konkrétní výsledky, v nichž levice zaznamenala několik významných úspěchů. Již 6. února se sešla v Jihlavě okresní konference německé sociální demokracie, levice a pravice. Pod přímým vlivem libereckých soudruhů byla vytvořena v jihlavském okrese německá komunistická strana jako součást III. internacionály a součást budoucí jednotné komunistické strany v Československé republice. Naprostou většinou účastníků konference, 27 proti 3, bylo usneseno připojit se k návrhu libereckých soudruhů.⁵

Ve dnech 12.—13. února se konal v Jihlavě důležitý župní sjezd sociálně demokratické levice, na kterém došlo k plnému osamostatnění levice, ustavení župní komunistické organizace v duchu podmínek III. internacionály. Samotný průběh a jednání konference ukázaly, že složení delegátů bylo již plně orientováno na leviči. I buržoazie pochopila důležitost a význam tohoto jednání, proto také prvním jejím opatřením bylo vyhlášení pohotovosti jihlavské posádky.⁶

Dne 12. února v 17 hodin byla zahájena v „Třeštské pivnici“ za účasti 40 osob předporada sjezdu. Této předporady se zúčastnilo 30 řádných delegátů a 10 hostů z místní politické organizace. Jednání zahájil soudruh Pavelec z Jihlavy za předsednictví soudruha Smejkal z Třeště. Jednání byli také přítomni poslanec

³ Okresní archiv Jihlava, pres. 132/1921 (dále OA-Jihlava).

⁴ Jiskra z 15. 1. 1921, Protokoly z výborové schůze z 23. 1. 1921 a plenární schůze z 30. 2. 1921 místní org. KSČ-Třešť.

⁵ Jiskra z 19. 2. 1921.

⁶ OA-Jihlava, pres. 215/1921.

Merta, zemský tajemník Krček a za německou levici Aschmann. Na poradě byla zvolena šestičlenná komise pro sestavení volební kandidátky. O stavu hnutí levice referoval tajemník Krček, který zdůraznil, že levice v brněnském kraji je silná, že pravice má v celém kraji jen čtyři organizace. Potom Pavelce informoval o stavu hnutí v jihlavském okrese. Ve svém vystoupení oznámil, že brněnské vedení rozhodlo vytvořit samostatnou jihlavskou župu, která se skládá ze 17 okresů s 698 obcemi. Do jihlavské župy byly zařazeny tyto okresy: Moravské Budějovice, Velká Bíteš, Dačice, Hrotovice, Jaroslavice, Jemnice, Jihlava, Moravský Krumlov, Velké Meziříčí, Mikulov, Náměšť, Slavonice, Telč, Třebíč, Třešť, Vranov, Znojmo město a venkov.⁷

Po referátu Pavelce následovala diskuse, ve které podávali jednotliví delegáti zprávy o situaci v místě jejich působnosti. Diskuse ukázala, že ne všude v oblasti župy jsou stejné podmínky k vítězství levice. Můžeme říci, že proces formování marxistické strany v tomto období dosáhl nejpronikavějších úspěchů na Třebíčsku, Třeštsku, v Jihlavě a v okolních průmyslových místech, jako např. v Malém Beranově, Brtnici, Batelově, Lukách a jinde. Také v samotném Znojmě bylo dosaženo dobrých výsledků. Na Třebíčsku bylo např. celkem 29 organizací s 9600 členy hlásícími se k levici. V menších místech, např. v Malém Beranově, bylo již v levici organizováno 80 členů. Naproti tomu byla místa, kde úspěchy levice se neprojevily v takovém rozsahu. Byla to hlavně ta místa, kde byl minimální průmysl a s ním i malý počet proletariátu. Tak například v Dačicích bylo organizováno jen 65 členů, v Jaroměřicích 100 členů, v Pelhřimově 160. V diskusi bylo naznačeno například, že nelze ještě počítat vůbec s Moravskobudějovickem a Hrotovicem. Také zprávy okresních politických správ z jednotlivých okresů tuto skutečnost odrážejí.

Diskuse předporady zdůraznila také nutnost zvyšování politického uvědomění členstva. Z těchto důvodů bylo doporučeno zřídit v každém okrese politickou školu a nutnost rozšiřování stranického tisku.

Vlastní sjezd začal 13. února v 9 hodin ráno za účasti 44 delegátů a 71 hostů místní politické organizace.⁸

Význam jednání znásobila také účast zástupců německých organizací, takže se konference stala současně významnou společnou akcí českých a německých soudruhů. Jednání zahájil soudruh Smejkal vzpomínáním uvězněných soudruhů s prohlášením, „že také ostatní dělnictvo je ochotno trpěti za věc socialismu“. Poslanec Merta měl hlavní referát, ve kterém zhodnotil poslední události v republice. Ukázal, že „puč“ neprovedla levice, jak roztrubovala pravice, ale vinu na celých událostech nese Tusarova vláda. Při hodnocení poměrů v republice zdůraznil proti-

⁷ Jiskra z 29. 1. 1921.

⁸ Delegáti byli voleni na plenárních schůzích. Za každou organizaci byl vyslán 1 delegát, početnější organizace za každých 200 členů volili ještě 1 delegáta navíc. (Jiskra 29. 1. 1921.)

lidovou politiku Masaryka, který lidu jen sliboval a nic z toho neplnil. Zdůraznil, že v republice stále ještě platí staré rakouské zákony, že existuje tajná diplomacie. Dále rozebral příčiny porážky generální stávky, ukázal na útok buržoazie, která mimo ostrou perzekuci orientuje úsilí na snižování mezd dělníků a zvyšování cen spotřebního zboží. Zaujal velmi důležité a správné stanovisko k případně vyvolané válce ze strany buržoazie proti sovětskému Rusku. Zdůraznil, že v případě mobilizace proti Rusku „vyvolá dělnictvo mobilizaci světové generální stávky“. Po referátech a diskusi byla přijata významná rezoluce o současné politické situaci v republice.⁹

Přijatá rezoluce ukazovala správné hodnocení politické a hospodářské situace v republice, ukazovala odhodlanost proletariátu jihlavské župy pokračovat v dalším boji za uskutečnění socialistické republiky, ukazovala také na správnou víru ve vítězství nejpokrokovější třídy společnosti, ve vítězství proletariátu. Potvrzovala nekompromisní stanovisko proletariátu jihlavské župy v případě války proti sovětskému Rusku obrátit zbraně proti všem imperialistickým osnovatelům nespravedlivého útoku.

Po schválení rezoluce tajemník Krček zdůvodnil nutnost zřízení samostatné jihlavské župy, která bude mít samostatné ústředí, sekretariát jako Brno. V Jihlavě a v Třebíči bylo rozhodnuto zřídit odbočky Dělnické akademie a v Třebíči ještě propagační školu. V odpoledním jednání podal za mandátovou komisi zprávu soudruh Pavelec. Podle této zprávy se sjezdu zúčastnilo 44 delegátů řádně vybavených, 8 delegátů bez přesného mandátu, 4 delegáti DTJ, 6 zástupců některých politických organizací, 1 delegát mládeže, ostatní z politické organizace místní a 1 zástupce tisku.

Potom následovala volba župního výboru strany skládajícího se z 10 členů, 5 náhradníků a 3 revizorů. Důvěrníkem župy se stal Josef Pavelec, místodůvěrníkem Eduard Včelička, oba z Jihlavy. Členy výboru byli: Josef Heřmánek, František Půlpán, František Munduch, Pavel Novák, Marie Vašátková, František Sýkora, František Krpálek, Josef Stríhal, všichni z Jihlavy. Jako náhradníci byli zvoleni Lidka Pátková z Třeště, Novák z Velkého Beranova, Šíma z Helenova, Šterbová z Jihlavy a Václav Chalupa z Jihlavy. Jako revizoři byli zvoleni Gustav Nový a Jan Dub z Jihlavy, Antonín Švéda ze Znojma. Do zastupitelstva strany byli zvoleni Otto Rydlo z Třebíče, Rudolf Merta z Brna a župní tajemník Josef Vašátko z Jihlavy.¹⁰

Po zvolení župního výboru poslanec Merta informoval delegáty o brožuře „K III. internacionále“, vydané nakladatelstvím a knihkupectvím Tiskového výboru sociálně demokratické strany levice v Praze. Potom přečetl stanovy Komu-

⁹ Státní archiv Telč-Okresní úřad Velké Meziříčí, pres. 75 a 151/1921 a OÚ Pelhřimov, pres. 52/1921 (dále již SA-Telč-OÚ).

¹⁰ Státní archiv Brno, pres. 238 sig. I. K., č. j. 2863/1921 (dále již SAB).

nistické internacionály, přijaté na druhém kongresu v Moskvě. Odhalil škodlivost dvaapůlté internacionály a sám pak před celým sjezdem otevřeně prohlásil, že je pro přijetí podmínek III. internacionály. V závěru přednesl návrh druhé významné rezoluce, ve které se konference vyslovila pro přijetí podmínek III. internacionály.

Po schválení rezoluce Vašátko referoval sjezdu ještě o tisku. K otázkám tisku byla také zaměřena diskuse, ve které bylo také rozhodnuto, že třebíčská „Jiskra“ se stane župním časopisem. Sjezd byl slavnostně zakončen proletářskou písní „Rudý prapor“.

Hodnotíme-li význam této župní konference, můžeme s určitostí říci, že se stala důležitým mezníkem v posledním období procesu zrodu komunistické strany v celé tehdejší jihlavské župě. Stala se příkladem a výzvou k přistoupení organizací sociální demokracie na podmínky III. internacionály. Došlo zde k vytvoření župní organizace na zásadách marxismu-leninismu, na základě 21 podmínek Komunistické internacionály. Župní konference se takto stala spolutvůrcem naší celozemské komunistické strany.

Také měsíc březen zasáhl se svými událostmi značným podílem do procesu boje za vytvoření komunistické strany. Župní konference se stala solidním základem k dalšímu zdárnému formování nové strany. Tak například 6. března se sešla okresní konference organizací sociální demokracie tehdejšího telečského okresu, na které byla přijatá rezoluce postavena již na základech marxismu. Vyjadřovala pevné přesvědčení o zákonitém zániku kapitalistické společnosti, vyzvedla socialistickou společnost jako jediný spravedlivý společenský řád, zdůraznila světodějně poslání proletariátu jako tvůrce této nové socialistické společnosti.

V závěru jednání se konference jednoznačně hlásila ke III. internacionále. Přesvědčení zúčastněných delegátů vyjadřuje závěr přijaté rezoluce: „Má-li být náš boj a cesta k socialismu upevněna, pak nutno, aby proletariát všech států přišel k poznání, že jedině na podkladě III. moskevské internacionály je možno, aby zavládly jednou socialistické výrobní řády. Proto voláme všechny příslušníky do práce, neb boj nebude lehký a úkol dělnické třídy zachrániti lidstvo od zániku nebude snadný.“¹¹

Součástí neustále rostoucí aktivity bylo také velké shromáždění jihlavského proletariátu ve spojitosti se zakončením soudního procesu s předáky jihlavské levice Aschmannem a Pavelcem. Na této protestní demonstraci, která se uskutečnila 17. března, jako řečníci se vystřídali dr. Štern z Brna, Pavelec a Aschmann. Ve svých projevech plně odkryli lživost buržoazní demokracie, demaskovali události v Krompaších, jednoznačně odsoudili zrádnou politiku pravice. Aschmann informoval shromážděné dělnictvo o libereckém sjezdu, kterého se účastnil jako delegát a odkud také jel rovnou k soudnímu přelíčení. Při této příležitosti vyzval všechny

¹¹ Jiskra z 10. 3. 1921.

přítomné, aby se hlásili ke komunistické straně. Za komunistickou mládež provolal František Daňhel slávu III. internacionále.¹²

Tato mohutná demonstrace se stala nejen manifestací boje proti perzekuci revolučního hnutí levice, ale i dalším krokem k upevnění společného postupu dělnictva české a německé národnosti. Je zde opět cítit přímý vliv libereckého celostátního sjezdu německé levice, který přijal jednomyslně 21 podmínek Komunistické internacionály a vytvořil německé oddělení komunistické strany jako součást budoucí Komunistické strany Československa. Můžeme říci, že liberecký vliv vyvrcholil 27. března v 9 hodin dopoledne v jihlavské kavárně „Apolo“, kde se sešla krajská konference německé levice za účasti 23 delegátů z Jihlavy, Dřevěných Mlýnů, Znojma, Brna a Svitav. Z Brna se jako hosté též zúčastnili soustružník Emanuel Hermann a strojní zámečnický František Hoshitzky. Jako host se měl konference také zúčastnit soudruh Kreibich, který svou neúčast omluvil. Tato krajská konference se stala významnou předně tím, že podrobně prodiskutovala, schválila sjednocení českých a německých komunistů, dále pak že bylo projednáno ustavení krajského sekretariátu německé levice v Jihlavě.¹³

Tak jako česká levice měla svůj orgán „Jiskru“, tak také německá levice měla již od roku 1920 svůj časopis „Iglauer Volkswille“, který od 1. dubna 1921 začal vycházet s podtitulkem „Komunistisches Organ“ v nákladu 2000 výtisků.¹⁴

V průběhu dubna pak vrcholila diskuse k 21 podmínkám v jednotlivých místních sociálně demokratických organizacích. Tak například rušné schůze proběhly 2. 4. v Dřevěných Mlýnech, 4. 4. v Kozlově a jinde.¹⁵

I když se zdá, že jednotlivé organizace velmi lehce přecházely na stranu levice, nebylo tomu tak ve skutečnosti. Musela to být velmi účinná a přesvědčující agitace těchto 21 podmínek, vysvětlování celkové politiky komunistické strany, než se došlo ke kladnému výsledku. Na některých schůzích levice záměrně, z taktických důvodů si určovala ze svých řad dva hlavní řečníky. Jednoho, který hovořil pro, a druhého, který podával námitky. Levice se snažila vyvolat uměle přesvědčující polemiku s cílem co nejlépe otázky přijetí vyjasnit. V tomto závěrečném diskusním dubnovém období setkáváme se u jednotlivých organizací, že v jednom týdnu nebo v deseti dnech zorganizovaly i tři mimořádné plenární schůze. S tímto příkladem se setkáváme také v Třešti. A právě na této organizaci si můžeme ukázat, jak v jednotlivých organizacích musela diskuse probíhat za těžkých okolností, jaké ideologické názory musely být překonány. Třeštská organizace bezesporu již od r. 1918 patřila ve svém celku, ve svém jednání k levému směru. Přesto

¹² SAB, B 13, fasc. 336, č. j. 5214/1921.

¹³ SAB, B 13, fasc. 336, č. j. 5214/1921, OA-Jihlava, pres. 331/1921 a Iglauer Volkswille z 1. 4. 1921.

¹⁴ Městský archiv Jihlava, pres. 115/1921 (dále MA-Jihlava).

¹⁵ Jiskra z 7. 6. 1921 a Jihlavské listy z 15. 4. 1921.

v době těsně před hlasováním k 21 podmínkám setkáme se s názorem soudruha Pivného, jednoho z nejuvědomělejších a nejagilnějších soudruhů v této době, který ukazuje, že nebylo vše jasné, jak by se zdálo. Sám se přihlásil otevřeně ke III. internacionále, přijímal její podmínky, avšak přítomným soudruhům doporučil, aby nehlasovali pro 21 podmínek, poněvadž „způsob“, jakým plní nyní svoje organizační a soudružské povinnosti, nedává dostatečnou záruku, že by byli schopni dostát nesmírně závazným povinnostem v budoucnosti, jež přijetí 21 podmínek III. internacionály ukládá. Proti tomuto názoru vystoupila soudružka Pátková, která ukázala na zvýšenou agitační práci soudružek v současné době, která byla zvýšena právě v přímé souvislosti s vážností vstupu do III. internacionály. Odmlítla proto jménem soudružek toto „obvinění, jež soudruh paušálně vztáhnul na všechny“. Také soudruh Černý, důvěrník organizace, vyvrátil vývody s. Pivného a znovu rozebral, zvláště pak nejdůležitější podmínky. V závěru dospěl k názoru, „že není třeba odkládati s přijetím a tudíž se vstupem do III. internacionály“. Dále pak bylo v protokolu z této plenární schůze, která se konala 12. dubna, zaznamenáno: „...Po té přikročeno k hlasování. Volba provedena aklamačně. 21. podmínek III. komunistické internacionály bylo jednohlasně přijato.“

Nemalým podílem do tohoto intenzivního procesu zrodu komunistické strany zasáhla mládež, sekce žen, tělovýchovná organizace DTJ, odborové a družstevní organizace, konzumy.

Mládež jihlavské župy organizovaná při sociálně demokratické straně stala se nejaktivnější silou při vytváření marxistické strany. Plně se uplatnily charakterové rysy mládeže, projevující se vysokou aktivitou, elánem, nekompromisností, smyslem pro nové a pokrokové. U mládeže se také plně projevila její přednost v tom, že sama nebyla ještě nakažena sociáldemokratismem a oportunismem. Ona to byla, která urychlovala proces diskuse o 21 podmínkách a přístup jednotlivých organizací ke III. internacionále. Již 21. ledna 1921 byla ustavena v Jihlavě sekce Komunistické mládeže Československa s desetičlenným výborem v čele.¹⁶ Dalším úspěchem mládeže je také v sjednocení činnosti české a německé mládeže. Bylo to 5. března, to jest daleko dříve než dospělí, kdy si vytvořili mladí čeští a němečtí komunisté společnou župní organizaci Komunistického svazu mládeže. V závěrečné rezoluci pak vyjádřil svůj názor: „Žádáme staré soudruhy, by též vytvořili silnou mezinárodní baštu. Nechť žije Komunistická internacionála! Nechť žije Komunistická strana v Československu.“ Pro zajímavost lze uvést, že jednání mládeže se zúčastnili 3 tajní policejní agenti, policejní komisař a zástupce úřadu.¹⁷

Také proletářské ženy přispěly svým dílem ke zrodu Komunistické strany. Ony to byly, které mnohdy ve své radikálnosti skoncovat s pravicovými zrádci

¹⁶ Jiskra z 29. 1. 1921.

¹⁷ Mejzlík, Dělnické hnutí na západní Moravě do založení KSČ, KN Havlíčkův Brod 1957, str. 248.

předčily muže. Mnozí staří soudruzi pamětníci vzpomínají, jak se na schůzích říkalo „Mládež je rudá, ženy jsou rudé, a co my chlapi?“ I tato maličkost nám může zdůraznit kladné poslání proletářských žen v tomto procesu zrodu. Největších úspěchů a intenzity v této práci dosahovala sekce žen v Třešti. Z jejich středu se zúčastnila například jedna jako delegátka zemské konference žen, která se konala ve dnech 12. a 13. března v Praze. Delegátky konference se také jednoznačně vyslovily pro zásady III. internacionály. Na výzvu konference k ustavování sekcí žen soudružky z Třeště odpověděly 8. dubna ustavením své organizace čítající 90 členek. V čele sekce stála jako důvěrnice soudružka Lysá.¹⁸ Od této doby třešťské soudružky držely prim v ženském dělnickém hnutí v celé jihlavské župě. Soudružka Pátková již na slučovacím celostátním sjezdu komunistické strany byla schválena jako členka říšského agitačního výboru žen.¹⁹

Tak, jak probíhal ideologický boj mezi levicí a pravicí uvnitř sociální demokracie, podobným způsobem probíhal i v Dělnických tělovýchovných jednotách. Již 9. ledna 1921 se konala mimořádná okresní konference DTJ v Jihlavě. Konference řešila poslední události ve straně, stav příprav na „Olympiádu“, postoj jednotlivých jednot v okrese k rozporu mezi levicí a pravicí. Přítomní delegáti přijali usnesení, ve kterém byl vyjádřen protest proti jednání Hummelhanse jako vedoucího funkcionáře DTJ a bylo žádáno svolání mimořádného sjezdu. Po okresní konferenci s podobnou tematikou probíhaly schůze v jednotách, kde mnohdy přistupovali soudruzi daleko radikálněji. Tak například v Třešti 23. ledna na takové schůzi jednoty byla přijata tato ostrá rezoluce:

1. Nestrpíme, aby nadále Hummelhans stál v čele Svazu. Nechť je bezohledně zbaven funkce starosty Svazu pro zradu, které se na dělnickém hnutí dopustil.

2. Žádáme svolání mimořádného sjezdu nejdéle do měsíce.

3. V přípravách, jež jsou nezbytny ku konání „Olympiády“ pokračujeme, avšak vyhrazujeme si výsledky zadržeti v jednotě po dobu, než požadavkům bude vyhověno.²⁰

Takto postupně se přikláněla jednoty za jednotou na stranu levice. I zde levice zvítězila a z těchto jednot pak vznikly Federace DTJ.

Na počátku dubna (3. 4. 1921) se konala všeodborová konference v Jihlavě. Jednání se zúčastnili delegáti (57), zastupující 74 skupin s 8235 členy. Pracovní předsednictvo tvořili Včelička z Jihlavy, Beran z Třeště a Havrda z Velkého Beranova. Za odborové sdružení se konference zúčastnil Tayerle, hlavní referát měl Havránek. V tomto období si ještě sociálně demokratické odbory zachovaly svou jednotu. Falešnými hesly „neutrality“ odborů v tomto zásadním boji v děl-

¹⁸ Protokol z plenární schůze MO-KSČ Třešť z 12. 4. 1921.

¹⁹ Protokoly sjezdů KSČ, I, Praha 1958, str. 473.

²⁰ Jiskra z 24. 2. 1921.

nickém hnutí sledovali sociálně demokratičtí sekretáři cíl zachovat si pozice v odborech a znemožnit jejich přechod na platformu levice a pozdější KSČ. Také i tato konference byla vedena ještě v tomto duchu. Byla přijata rezoluce, v níž byla schválena politika neutrality odborových organizací.²¹

Strana, i když ještě neovládala vedoucí orgány odborů, měla za sebou značnou část prostých členů a drobných funkcionářů. To se plně projevilo již v období mezi květnem a slučovacím sjezdem.

Měsíce duben a květen tvořily již vrcholné období zrodu komunistické strany. V průběhu měsíce dubna vrcholila diskuse k 21 podmínkám, v základních organizacích a na okresních konferencích byli voleni delegáti na ustavující sjezd do Prahy. V Třešti např. tomu bylo 12. dubna, kdy jako delegát na sjezdu byl zvolen soudruh Černý, vlastního sjezdu se však zúčastnil náhradník Stehlík.²² V Jihlavě 16. dubna byli zvoleni Alois Včelička a František Munduch.²³

Také 1. máj se stal důležitou politickou akcí levice v její závěrečné fázi, před ustavujícím sjezdem. Můžeme říci, že se 1. máj v jihlavské župě stal spontánní přehlídkou levicových, komunistických sil, prvou oficiální přehlídkou na veřejnosti. Stal se výrazným protestem proti vnitřní a mezinárodní reakci, proti perzekučnímu hnutí, za odhalení pravé tváře „demokracie“ v republice. Levice nastoupila ke své přehlídce očištěna od měšťáckých vrstev, očištěna od tusarovských oportunistických zrádců. Vítězství levice, jejího značného vlivu ukazuje samotná účast na prvomájovém táboru v Jihlavě. Projevu poslance Mertý a Sterna naslouchalo 10 000 pracujících, naproti tomu projevu dr. Veverky, pravičáka, naslouchalo několik desítek „věrných“. Mohutné průvody a tábory lidu proběhly v Třebíči, Znojmě, v jihlavském okrese v Třešti, Batelově, Brtnici, Lukách, Kamenici, Kněžnicích a jinde.²⁴

Boj proletariátu Československa za vytvoření jednotné internacionální strany vyvrcholil ve dnech 14.—16. května 1921, kdy se sešel v Praze ustavující sjezd KSČ. Sjezd přijal spontánně 21 podmínek Komunistické internacionály a změnu názvu strany ze sociální demokracie na Československou komunistickou stranu. Památného, historického sjezdu se zúčastnila také řada delegátů jihlavské župy. Byli to tito soudruzi: Ludvík Příbyl z Velké Bíteše, Jan Šmejkal z Jaroměřic, Alois Včelička z Jihlavy, Josef Vitiska z Kralic, František Munduch z Dřevěných Mlýnů, Josef Mlejnek z Opatova, Augustin Kliment, Viktor Hamza, Adolf Trula, všichni z Třebíče, Václav Havlíček ze Starče, František Křivánek ze Znojma, Karel Ryšavý z Telče, Ladislav Stehlík z Třeště a Čeněk Trunec z Německého Brodu, všichni s hlasem rozhodujícím. S hlasem poradním za X. jih-

²¹ Jiskra z 21. 4. 1921.

²² Jiskra z 14. 4. 1921.

²³ Protokoly sjezdů KSČ, I., SNPL 1958, str. 158, 262.

²⁴ Jiskra z 5. 5. 1921 a Jihlavské listy z 18. 5. 1921.

lavskou župu se zúčastnili Otto Rydlo, Rudolf Merta a Josef Vašátko, který byl také zvolen do mandátové komise sjezdu.²⁵

Na tomto ustavujícím sjezdu podávaly jednotlivé župy zprávy o současné politické a organizační situaci ve svém obvodu. Také jihlavská župa podala stručnou informaci o úspěších levice.

Samotný sjezd byl po celou dobu svého jednání výrazem vítězství levice. Předsedající sjezdu to vyjádřil slovy: „Přišli jsme sem jako příslušníci marxistické sociálně demokratické levice, odcházíme jako příslušníci strany komunistické... Nechť žije náš sjezd společných stran komunistických v republice Československé!“²⁶

Delegáti s obrovským nadšením odjížděli do svých organizací. Cestou jim ještě zaznívala poslední sjezdová slova: „Dnes jdeme jako komunisté do další práce. To však ukládá nám mnohonásobné povinnosti. Nyní musíme ukázati, že naši práci zmnohonásobíme, že nenastane žádný rozklad, žádné oslabení strany, nýbrž že tato omlazená strana komunistická je schopna nejen dalšího zápasu, nýbrž dalšího, mohutnějšího a slavnějšího vítězství.“²⁷

Delegáti odjížděli s vědomím, že vstupují do dalšího těžkého období bojů. Vryli si do srdcí pronesená slova: „Ten, kdo je u komunistické strany, nesmí očekávat, že u té strany něco vyzíská; ten musí být hotov přinášeti oběti... jedná se o to, abychom položili na oltář proletářské svobody, když to bude potřeba, i svoji osobní svobodu i své životy... My si nehrajeme na vojáky revoluce, musíme býti skutečnými vojáky revoluce.“²⁸

Smýšlení, hrdost, optimismus, odhodlanost do příštích třídních bojů zúčastněných delegátů z jihlavské župy vyjadřuje například jejich svolání ke všem členům organizací, které bylo za čtyři dny po sjezdu uveřejněno v župním orgánu „Jiskře“.

Druhá polovina měsíce května se stala obdobím aktivního seznamování s výsledky jednání ustavujícího sjezdu na výborových a členských schůzích. Novou revoluční stranu československého proletariátu přivítala „Jiskra“ 26. května svým podtitulkem „Župní komunistický týdeník organizací na jižní a západní Moravě“ a úvodníkem „Jsme Komunistickou stranou Československa“.

Hodnotíme-li období od ustavujícího do slučovacího sjezdu, můžeme říci, že je znatelně cítit i přes sociálně demokratické přežitky ve straně vzestup politické aktivity. Tato aktivita se projevovala ve schůzové činnosti, v konkrétních opatřeních v boji proti buržoazii, ať už při organizování protestních demonstrací, nebo ve stávkovém hnutí. Je zde možno znatelně pozorovat elán přenesený ze sjezdového jednání, větší důraznost, nekompromisnost, daleko větší třídní přístup k projednávaným otázkám. Tato zvýšená aktivita byla podmíněna vítězstvím le-

²⁵ Protokoly sjezdů KSČ I., SNPL 1958, str. 258—259, 262.

^{26, 27, 28} Protokoly sjezdů KSČ, I, Praha 1958, str. 250—251

vice při formování komunistické strany, zkušenostmi, získanými v prosinci 1920, dále pak samotným perzekučním útokem buržoazie a dalším útokem buržoazie na životní podmínky proletariátu v rámci neustále se prohlubující hospodářské krize. To vše vyvolávalo mezi proletariátem jihlavské župy další radikalizaci. Můžeme říci, že i když revoluční vlna byla ve svém celku na poklesu, udržela si ještě značnou intenzitu a aktivitu. Ne náhodou buržoazie měla neustále strach z dalšího velkého vystoupení proletariátu. Při jakékoliv připravované akci komunistické strany neustále volala, že se komunisté opět chystají na novou generální stávku, na svůj „puč“.

V tomto období lze pozorovati i správný vztah a vzájemné proplétání boje za dílčí požadavky s bojem za konečný cíl, nastolení diktatury proletariátu. Je možno říci, že se již v činnosti komunistické strany v jihlavské župě v této chvíli objevuje správně orientace v duchu závěrů třetího kongresu Komunistické internacionály, orientace na uskutečňování hesla „čelem k masám“, získávat postupně na svoji stranu většinu proletariátu. Tato celková linie strany byla nejlépe a nejdůsledněji, s největšími výsledky uplatněna v Třešti a Třebíči.

Komunisté v Třešti například již 24. května na své plenární schůzi projednávali nutnost sepsání všech nezaměstnaných ve městě a provedení opatření v jejich prospěch. Na druhé straně jako odpověď proti perzekučnímu útoku buržoazie, která zrušila obecní zastupitelstvo, ve kterém měli jasnou většinu komunisté, svolala komunistická strana na den 14. června mohutnou veřejnou protestní schůzi voličů. Na shromáždění, kterého se zúčastnilo na 1000 osob, promluvil komunistický starosta Smejkal, který vyjádřil jasné a nekompromisní stanovisko, schválené již na mimořádné výborové schůzi. Ukázal na plodnou činnost obecního zastupitelstva v uplynulých dvou letech, které právoplatně bylo zvoleno voličstvem, skládajícím se z většiny zástupců dělnictva. Zhodnotil „demokracii“ buržoazie, která rozhodla, aby 1429 voličů bývalé sociální demokracie mělo zastoupení jako 136 voličů národní demokracie. Zdůraznil, že toto opatření je panská libovůle měšťáků. Podtrhl, že není možno obec spravovati na základě kompromisu s měšťáky a že i zde musí být zásada: buď jest možná diktatura buržoazie, nebo diktatura proletariátu. Na konec projevu přednesl závěr výboru stranické organizace: „Do správní komise v čele s vládním komisařem JUDr. Vladimírem Dadákem nevstupovat, její členy nejmenovat a správy obce jako komunisté po čas trvání správní komise vůbec se nezúčastnit.“²⁹ Tento závěr byl jednohlasně přítomnými dělnickými voliči schválen.

Dne 18. května svolala komunistická strana v Jihlavě veřejnou schůzi s programem „O hospodářské situaci“, kdy také v této souvislosti byla vysvětlena právě probíhající stávka kovodělníků v Praze. Na této schůzi byla vyjádřena solidarita s pražskými kováky. Jihlavská buržoazie viděla v tomto vystoupení proletariátu

²⁹ Protokol z plenární schůze MO-KSČ Třešť z 24. 5. 1921.

součást přípravy nové generální stávky, připravovanou „bolševiky“ na dny 20. až 25. května. Prostřednictvím „Jihlavských listů“ volala: „Každý, kdo má rád republiku, přičiň se, aby komunistický útok na naši svobodu a existenci republiky byl odražen.“³⁰

Pod vlivem stávkového hnutí pražských kováků propukla 25. května stávka kovodělníků u firmy Jaroslava Rouska, továrny na zemědělské stroje v Zámku Žďáru (okres Nové Město na Mor.).³¹ Také u firmy Novotný v Moravských Budějovicích probíhala stávka dělníků.³²

Od druhé poloviny června až do poloviny července probíhala v Jihlavě stávka drobných bankovních úředníků, v jejímž čele stáli komunisté. Stávka byla článkem řetězu bojů bankovního úřednictva v Praze, Brně, Bratislavě, Znojmě a jinde. Komunistické straně se podařilo získat svůj vliv na drobné jihlavské bankovní úřednictvo a převést jejich hospodářské požadavky současně v požadavky politické. „Jihlavské listy“ lkaly nad tímto „činem bankovního úřednictva, které pokládáno bylo vždy za rozumné a jež počítáno do prvních řad inteligence... Nejtrapněji však působí, když vidíme s bolševiky a jejich vůdci proměnovati a debatovati úředníky se sokolským odznakem na prsou. Což se nezastydí tito stoupenci krásné myšlenky Tyrše a Fügnera sami nad sebou?... Stávka bankovního úřednictva dostoupila toho, čemu se obecně říká bolševický puč... jejich požadavky se vlastně proměnily v politický boj pod vedením komunismu“.³³

Tento pláč a zlostná lítost buržoazie a hlavně samotná stávka potvrzují, jak nová proletářská strana získávala své stoupence v boji za jejich zájmy. V souvislosti tohoto neustále rostoucího vlivu komunistů si jihlavská buržoazie stěžovala už i na legionáře. „Legionáři silně koketují s komunisty... Při každé příležitosti volali po socializaci všeho hospodářského podnikání... fráze komunistů nacházely u nich nejen vděčných posluchačů, ale i horlivých propagátorů...“³⁴

Výročí upálení Mistra Jana Husa využila komunistická strana v celé jihlavské župě, aby vyjádřila ve spojitosti se slavnou postavou českého národa navázání revoluční tradice našeho národa. Župní tajemník Vašátko například ve svém projevu v Jihlavě vysoce vyzdvihl husitské revoluční tradice na jedné straně a na druhé straně pak zrádné pražské měšťany přirovnal k současným pravičákům.³⁵

Komunistická strana využívala všech možných příležitostí a prostředků s cílem neustále vychovávat proletariát k hrdosti ke své třídě, semknutosti a odhodlání bit se za proletářské zájmy až do úplného vítězství. Jedné z takových příležitostí strana velmi dobře využila k posílení hrdosti nad příslušností k dělnické třídě

³⁰ Jihlavské listy z 20. 5. 1921.

³¹ SA-Telč, OÚ Nové Město na Moravě, pres. 329/1921.

³² SA-Telč, OÚ Moravské Budějovice, pres. 2736/1921.

³³ Jiskra z 30. 6. 1921 a Jihlavské listy z 8. 7. 1921.

³⁴ Jihlavské listy z 5. 8. 1921.

³⁵ SA B, B 13, fasc. 334.

v samotné Jihlavě. Komunistická strana získala vlastní „Dělnický dům“, který slavnostně otevřela 10. července za velké účasti jihlavského dělnictva.³⁶

Protestní shromáždění v Jihlavě a Třebí, uskutečněná 12. července plně potvrzují, že mladá komunistická strana nastoupila revoluční cestu. Svědčí o tom například jeden ze závěrů třitisícového shromáždění v Jihlavě, který byl schválen v rezoluci: „... Proletariát upozorňuje a varuje vládní činitele, aby si nezahrávali s ohněm...“ Na programu jednání byl také protest proti perzekuci dělnictva a proti zhoršenému zásobování moukou. O vyspělosti a správných názorech jihlavského proletariátu svědčí závěr přijaté rezoluce: „Dobytím politické moci proletariátem můžeme se vysvobodit ze jha kapitalismu a připravit pro příští pokolení šťastný a volný život ve společnosti komunistické...“

Také závěrečné svolání Pavelce v rámci jeho projevu „Zdar socialistické republice“ svědčí o odhodlání komunistické strany dál se bit s buržoazií až do úplného vítězství.³⁷

Protestní shromáždění v Jihlavě zaznamenalo také další krok vpřed v boji proti buržoaznímu nacionalismu na jedné straně a v projevu proletářské solidarity a internacionalismu na druhé straně. Byla to mohutná společná akce jak českého, tak i německého proletariátu pod vedením komunistů.³⁸

Součástí zvyšování aktivity stranické činnosti v tomto období byla také daleko větší orientace na zvyšování ideologické vyspělosti jak funkcionářů, tak i řadových členů. Byly organizovány tak zvané „socialistické školy“, kde pravidelně probíhaly přednášky, které byly zaměřeny na vysvětlování aktuálních otázek a základních problémů z marxismu-leninismu. Po přednáškách probíhaly živé a rušné diskuse za plné účasti i mladých soudruhů. Také jednotliví funkcionáři byli vysíláni v této době do zemské politické školy v Brně do tak zvaného kursu referentů. Kurs byl rozdělen do těchto základních částí: 1. Kapitalistický výrobní řád (ekonomika), 2. Komunistický společenský řád (v Rusku), 3. Dějiny socialismu, 4. Marxismus.³⁹

Stranické organizace se v rámci ideologické práce orientovaly na neustálé zvyšování odběru stranického tisku. V tomto úseku dosahovala značných úspěchů treštská organizace, která pravidelně odebírala 300—500 výtisků „Jiskry“ a jiných stranických deníků a týdeníků. Měla velmi pěknou knihovnu, dobře dotovanou pokrokovou a marxistickou literaturou. Značnou pozornost věnovali soudruzi také dopisovatelské činnosti do „Jiskry“, kde měli svoji samostatnou rubriku „Třeštsko“, a do jiných časopisů. K tomu byl zvolen tzv. redakční kroužek, který tvořili soudruzi: Smejkal, Černý, Stehlík, Beran, Pivný a Pátková. Vybraní a zvo-

³⁶ Jiskra z 7. 7. 1921.

³⁷ MA Jihlava, pres. 138/1921.

³⁸ SA B, B 13, fasc. 334, Jiskra z 21. 7. 1921 a Jihlavské listy z 15. 7. 1921.

³⁹ Protokol z plenární schůze MO-KSČ Třebí z 24. 10. 1921.

lení soudruzi patřili mezi nejvyspělejší po stránce teoretické, ale byli též osvědčenými praktickými bojovníky. Redakční kroužek se pak pravidelně jednou za týden scházel a připravoval příspěvky.⁴⁰

Značný vliv na frontě ideologické práce již v této době zaznamenaly „Dělnické akademie“ v Třebíči a v Jihlavě. Setkáme se např. také s přímým vlivem trebičského Proletkultu, jeho přednáškovou činností i v Třešti.⁴¹

Ideologická práce byla také intenzivně zaměřována na vysvětlování a informování o životě lidu sovětského Ruska a budování socialismu, jeho hospodářské a politické situaci, vysvětlování základní politické linie vytyčené posledním kongresem Komunistické internacionály v Moskvě.

Župní zastupitelstvo komunistické strany se v této době také plně orientovalo na zavedení pravidelného, aktivního stranického života jako nutného předpokladu k vedení příštích úspěšných bojů proletariátu pod vedením stranických organizací. V protokolu výborové schůze treštské organizace je tato linie vyjádřena: „Župní zastupitelstvo ukládá, aby se pravidelně svolávaly plenární schůze a aby byla věnována největší pozornost politickým pracím...“⁴²

Období do slučovacího sjezdu je počátečním obdobím boje mladé komunistické strany za jednotu proletariátu, za získání většiny, bojem proti rozbíječské politice pravicových vůdců a buržoazie v politických a masových organizacích. Pravičáci například způsobili rozkol v proletářském tělovýchovném hnutí. V čele s Hummelhansem, zarytým pravičákem, vylučovali ze Svazu DTJ všechny jednoty a okresy, které se vyslovily pro politickou linii levice, komunistické strany. Je tomu tak i v jihlavské župě, kde naprostá většina jednot přešla na platformu komunistické strany. Z vyloučených jednot se pak vytvořily Federované jednoty — FDTJ. Pravice spolu se zbytky svých jednot za pomoci reakčního Sokola připravovaly svoji „olympiádu“, která měla ukázat nejen republice, ale celému světu jako důkaz, že československá sociálně demokratická strana si zachovala plně vliv na masy. Mladá komunistická strana se rozhodla zabránit tomuto záměru sociálně demokratické strany plně podporovanému buržoazií. Rozhodla se uskutečnit současně vlastní tělovýchovnou přehlídku — „Spartakiádu“, která by se stala politickou přehlídkou sil komunistické strany. Po vytyčení tohoto úkolu nastalo hořčné úsilí ve stranických organizacích a Federovaných jednotách. I. Spartakiáda, která se uskutečnila v červnu 1921, stala se skutečným úspěchem komunistické strany. Sama buržoazie s pravicovými vůdci jej musela přiznat, když mimo jiné napsala, že „komunisté přes noc vydupali ze země svůj stadion na Maninách“. Nejen v Praze slavila strana svůj úspěch, ale i v jiných místech republiky se konaly okresní a župní „Spartakiády“. Také v Jihlavě se uskutečnila zdařilá přehlídka proletářských sil jako součást vítězství na Maninách. „Župní Spartakiáda“ se

^{40, 41} Protokol z plenární schůze MO-KSČ Třešť z 24. 10. 1921.

⁴² Protokol z plenární schůze MO-KSČ Třešť z 18. 7. 1921.

uskutečnila 4. září 1921. Cvičení se zúčastnilo 222 žáček, 177 žáků, 162 dorostenek, 183 dorostenců, 192 členek, 248 mužů, 24 cyklistů, celkem 1208 cvičenců. Z Třebíče a Znojma byl vypraven zvláštní vlak do Jihlavy. Z Třebíče cvičilo 150 cvičenců. Také Třešť byla zastoupena značným počtem. Nezaměstnaní dělníci přišli pěšky když nemohli jinak, ale na svoji přehlídku síly, zdraví a připravenosti se dostavili.⁴³

Tak i mladá komunistická strana v jihlavské župě zaznamenala první větší úspěch a prošla se zdarem první zkouškou akceschopnosti.

Federované jednoty se stabilizovaly, byla vytvořena pevná organizační struktura. Jihlava patřila organizačně pod 28. okres se sídlem vedení v Jihlavě, 28. okres FDTJ skládal se z těchto 5 obvodů: Jihlavy, Třebíče, Třeště, Znojma a Žirovnice. Zahrnoval celkem 35 jednot, jako např.: Brtnice, Třebíč, Třešť, Jihlava, Přibyslavice, Nový Etynk, Kamenice, Dačice, Velké Meziříčí, Batelov, Kuchařovice, Velký Beranov, Puklice a jiné. Starostou okresu byl zvolen Josef Vašátko a náčelníkem Robert Vidlák. Výbor tvořili: Karel Brož, Václav Mazanec, Emanuel Tomek, Hons, Josef Havlíček, všichni z Jihlavy, Smutný z Helenova, Foltýn z Třebíče a Svoboda z Třeště.⁴⁴

Vysoká aktivita v tomto období se plně projevila i v ostatních masových organizacích, jako např. v komunistické mládeži, sekci žen, bezvěrců atd. Ve dnech 2. a 3. července sešla se v Jihlavě významná konference důvěrníků komunistické mládeže župy brněnské, jihlavské a prostějovské, která vyhodnotila dosavadní práci mládeže ve všech třech župách a vytyčila další úkoly. Jednání zahájil soudruh Paufošíma z Jihlavy a celou konferenci řídilo předsednictvo ve složení: Josefůvský z Brna, Spálovský z Prostějova, Hoch z Luzice a Nový z Jihlavy.⁴⁵

Toto období přineslo také znatelně větší aktivitu v odborovém hnutí. Dne 12. června byla v Jihlavě uspořádána župní konference zemědělských dělníků X. jihlavské župy. Jejím programem bylo projednání otázek organizace, agitace a taktiky, ke kterým referoval poslanec Merta; o pozemkové reformě referoval Bolen. K zřízení župního sekretariátu hovořil Hlouška a o tisku referoval Gustav Kliment. Celé jednání probíhalo v duchu politiky komunistické strany, stalo se součástí boje o politickou orientaci mezi revolučními dělníky a reformistickými předáky v rámci celého Odborového sdružení československého.⁴⁶

24. července se uskutečnila konference pletářských dělníků v Jindřichově Hradci, na které byli zástupci odborových organizací z Německého Brodu, Jihlavy, Tábora, Doubravy, Luk, Nového Etynku, Jindřichova Hradce, Pelhřimova a Českých Budějovic. Mimo jiné řešila konference nedodržování pracovních smluv ze

⁴³ Jiskra z 15. 9. 1921.

⁴⁴ Jiskra z 8. 12. 1921.

⁴⁵ Rovnost z 4. 7. 1921.

⁴⁶ Jiskra z 16. 6. 1921.

strany továrníků. Byly hodnoceny nízké mzdy pletářských dělníků, které se pohybovaly v průměru od 50—100 Kčs týdně. Konference byla zastoupena 31 delegáty.

Dne 14. srpna se konala v „Dělnickém domě“ konference odborových organizací obvodu sekretariátu Jihlava. Z těchto tří uvedených konferencí tato zaznamenala nejbouřlivější boj mezi reformistickými vůdci a revolučním proletariátem. Na konferenci se dostavil za Odborové sdružení tajemník Beránek, který byl plně pravičáckého ražení. Do předsednictva byli zvoleni Hermánek z Jihlavy, Beran z Třeště a Král z Batelova. Ve svém úvodním vystoupení tajemník Beránek z Prahy začal polemizovat s „Jiskrou“, s její politickou linií. Snažil se ze všech sil obhajovat pravičáckou linii v politice Odborového sdružení. Po vystoupení Beránka a tajemníka jihlavského obvodu Havránka nastala bouřlivá diskuse. Do diskuse zasáhli soudruzi Včelička, Vildman, Lomiček, Vopálenský, Vomastek, Doba a Rydunský. V závěru této diskuse příslušníci komunistické strany podali návrh rezoluce, která byla přijata 45 hlasy z 50 delegátů. Rezoluce vyjadřovala jasný postoj a otevřený přístup na stranu Odborové internacionály v Moskvě. Odsoudila oportunistický časopis textilního dělnictva „Dělníka“. Tato konference byla jedna z dalších porážek, které utrpěli reformističtí vůdci Odborového sdružení.⁴⁷

Poslední tři měsíce před vytvořením jednotné, internacionální strany v rámci Československa, jsou vrcholným obdobím zrání. Jsou naplněny bojovnými akcemi proletariátu pod vedením komunistických organizací, zahrnující v sobě boj za dílčí požadavky rázu politického a hospodářského, jako součást celkové strategické linie strany. Heslo „čelem k masám“ se pomalu začínalo uplatňovat v praktické činnosti. Měsíc srpen přinesl například v jihlavském okrese znatelné zvýšení stávkového hnutí. Největší zásluhu na tom měli dělníci z Třeště, kterým přineslo i prvé vítězství. V továrně na dřevěnou obuv, jejíž majitelem byl Norbert Meissner, žádali dělníci zvýšení mzdy. Jejich týdenní výdělek činil 75 korun. Velmi dobře využili příznivé situace, kdy továrník dostal zvýšenou objednávku na výrobky, takže měl značný zájem na dalším zvýšení výroby. Továrník však nechtěl o zvýšení mezd nic slyšet, s návrhem dělníků nesouhlasil. Ti se tedy rozhodli stávkou si zvýšení vybojovat. Boj zahájili 9. srpna a vítězně zakončili až 27. srpna. Nepomohli ani stávkokazi, 33 truhlářských dělníků si vybojovalo zvýšení mzdy o 20 %.⁴⁸

Také jeden z dílčích úspěchů tohoto období přinesl například veřejný protestní tábor lidu v Lukách. Dne 14. září na „Dolním náměstí“ se uskutečnil komunistický tábor za účasti 300 pracujících s programem „Politická a hospodářská situace“. Po zahájení důvěrníkem Matulou se ujal slova poslanec Merta, který jednoznačně ukázal, že republika nesplnila očekávání lidí, že Masaryk dával jen

⁴⁷ Jiskra z 18. 8. 1921.

⁴⁸ OA-Jihlava, pres. 762/1921, Jiskra z 18. 8. 1921, z 1. 9. 1921 a z 8. 9. 1921.

sliby, které nebyly splněny. Vyzdvihl nutnost boje za propuštění soudruhů, uvězněných za generální stávky 1920. V hospodářské situaci ukázal mimo jiné, že v komisi pro zásobování v Lukách není zástupce dělnictva. Úspěchem pak bylo, že tento dělnický zástupce i přes protest a odpor starosty byl do komise přizván.⁴⁹

K drobným stávkovým bojům došlo také v Třebíči, kde stávkovali dělníci továrny na nábytek firmy Machek od 19. září až do 15. října. Dne 18. října zahájili stávku dělníci na stavbě jezu na Jihlavce, zaměstnaní u firmy Letovský.⁵⁰

Také zemědělstí dělníci zasáhli v tomto období aktivně do třídních bojů za své požadavky pod vlivem komunistů v odborových organizacích zemědělských dělníků.

Dne 3. října 1921 konala se v Brně porada zástupců velkostatků a odborových organizací zemědělského dělnictva bez rozdílu politických stran. Jednalo se o mzdových požadavcích a o otázkách zásobování dělnictva a jejich rodin. Na této poradě nedošlo k dohodě a tak zástupci zemědělského dělnictva jejím jménem vyhlásili na den 10. října 1921 demonstrační stávku veškerého dělnictva na Moravě.

A tak například 10. října 1921 odpoledne byla zahájena stávka na velkostatku Otty Goldmanna v Rantířově. Stávku zahájilo 30 dělnic při vybírání brambor. Vyslaní deputátníci, členové místní skupiny zemědělských dělníků, František Kokeš a František Bureš se vrátili z tábora lidu, který se konal dopoledne v Jihlavě. Jmenovaní přivezli zprávy a informace o průběhu stávky v okolí Jihlavy. Na základě těchto informací důvěrník skupiny rozhlásil, že zemědělské dělnictvo všude stávkuje. Tak i ostatní dosud pracující dělníci a deputátníci práci zastavili. Odpoledne stávkovalo přes 100 zaměstnanců velkostatku. Stávky se nezúčastnilo pouze 14 dělníků, kteří přišli do velkostatku za prací až ze Slovenska. Ti pod vedením Michala Papeše přikrývali vysypané brambory na zimu. Důvěrník Dvořák spolu s dělníkem Václavem Palánem a Janem Horáčkem přišli za slovenskými dělníky a vyzvali je, aby přestali pracovat a zúčastnili se s nimi stávky. Slovenští dělníci po této výzvě přestali také pracovat a byli solidární se stávkujícími.⁵¹

Také v jiných místech jihlavské župy probíhala 10. října generální stávka zemědělských dělníků a deputátníků. V třebíčském okrese stávkovaly ten den všechny dvory. Téhož dne se sešlo v Národním domě v Třebíči 180 zemědělských dělníků na schůzi, na které promluvili odboroví tajemníci Bílek, Mauer, Šrámek a Ješna. Byla zde také přijata protestní rezoluce. V Náměšti se konala podobná protestní schůze.⁵² V třebíčském okrese stávkovalo celkově 3038 zemědělských dělníků a deputátníků.⁵³

⁴⁹ SA B 13 fasc. 338, č. j. 14158, OA-Jihlava, pres. 788/1921 a Jihlavské listy z 16. 9. 1921.

⁵⁰ OA-Třebíč, pres. 1/1921 a OA-Jihlava, pres. 762/1921.

⁵¹ OA-Jihlava, pres. 876/1921.

⁵² OA-Třebíč, pres. 1/1921.

⁵³ OA-Třebíč, pres. 243/1921.

V novoměstském okrese stávkovaly tři dvory přímo v Novém Městě na Moravě se 70 dělníky, na velkostatku Moravci 50 dělníků a 50 deputátníků, na velkostatku Mitrově dva dvory se 17 deputátníky, v Dolní Rosičce a Dolní Rožince na velkostatku Vladimíra Mitrovského 120 dělníků, v Domanínku a Malých Dvorech 20 deputátníků.⁵⁴

Součástí vrcholné přípravy k slučovací župní konferenci a samotnému sjezdu se staly okresní konference, které probíhaly v druhé polovině měsíce září. Tak například 25. září se sešly okresní konference v Jihlavě a Třešti současně. V Jihlavě měl hlavní referát poslanec Merta a v Třešti Gustav Kliment. Jihlavská konference přijala rezoluci, v níž odsoudila přípravy k nové světové válce a válce proti sovětskému Rusku.⁵⁵

Nemalý význam v tomto období politické aktivity měl také župní sjezd Federace DTJ, který se konal v Jihlavě dne 4. října 1921.⁵⁶

Poslední předsjezdové období bylo také naplněno značnou politickou přípravou na volby do obecních zastupitelstev v jednotlivých městech a vesnicích, která napomáhala ještě více zvyšovat činnost stranických organizací. Samotné výsledky voleb, i když ne vždy přesně, ukázaly jakého vlivu komunistická strana za krátkou dobu své existence dosáhla. Můžeme říci, že nejvýraznějšího úspěchu dosáhli komunisté 2. října v Třešti, když získali 1117 hlasů se 14 mandáty proti 15 mandátům, které získaly všechny buržoazní a reformistické strany dohromady.⁵⁷ Tento úspěch třešťských soudruhů se ještě více znásobí, když si uvědomíme, že po tak dramatickém vývoji dělnického hnutí u nás ztratili komunisté jen 312 hlasů oproti roku 1919, kdy byla sociálně demokratická strana ještě nerozdělená.

Jednou z posledních politických akcí, kterým věnovala komunistická strana pozornost těsně před zahájením slučovacího sjezdu v Praze, byly oslavy 28. října. Župní zastupitelstvo dalo všem okresním organizacím jasnou linii. Za plné spolupráce představenstev českého a německého oddělení pořádat v den 28. října projev s programem: „Národní svoboda a proletářská revoluce...“⁵⁸

Ve všech větších místech jihlavské župy pak probíhaly veřejné komunistické projevy v tomto duchu. V Jihlavě například tento projev vyzněl jako protest proti perzekuci dělnického a komunistického hnutí, proti militarismu a zneužití československé armády proti sovětskému Rusku. Projevu se společně zúčastnilo dělnictvo české a německé národnosti.

V menších místech, kde komunistická strana nepořádala projevy, uplatňovala se praxe bojkotování „fangličkářských“ oslav buržoazie. Četnická stanice v Kamenici u Jihlavy si na příklad stěžovala ve svém hlášení, že „FDTJ v Kamenici ne-

⁵⁴ SA-Telč OÚ Nové Město na Moravě, pres. 545/1921.

⁵⁵ Protokol z plenární schůze MO-KSČ Třešť z 25. 9. 1921 a Jiskra z 29. 9. 1921.

⁵⁶ OA-Třebíč, pres. 1/1921.

⁵⁷ Rovnost z 4. 10. 1921 a protokol z plenární schůze MO-KSČ Třešť z 2. 10. 1921.

⁵⁸ Jiskra z 20. 10. 1921.

slavila státního svátku a byli v týž den vybídnuti všichni členi této jednoty, aby se zúčastnili 28. října 1921 stavebních prací jejich tělocvičny, což též učinili a pracovalo asi 15 členů včetně učitele Jana Macháčka a Josefa Hrbka na stavebním místě, kdež osekávali tyčky na ohradu plotu...⁵⁹

Třetí kongres Komunistické internacionály v létě 1921 rozhodl přijmout Československou komunistickou stranu pod podmínkou, že nejpozději do tří měsíců dojde ke sloučení komunistického hnutí v Československu v jednotnou mezinárodní stranu. Proto také úsilí posledních letních měsíců, jak jsme také sledovali v jihlavské župě, směřovalo k splnění tohoto základního a současně minimálního úkolu. Poslední důležitou politickou událostí v duchu plnění tohoto úkolu bylo jednání slučovacího sjezdu X. jihlavské župy, který se sešel 9. října v Jihlavě. Zúčastnilo se ho 59 delegátů ze 46 organizací. Na programu sjezdu byla následující jednání: zprávy o činnosti sekretariátu a redakce „Jiskry“, projednání změn v organizačním řádu strany, sloučení českých a německých organizací, volby a různé. K řízení sjezdu bylo zvoleno předsednictvo v tomto složení: soudruzi Smejkal z Třeště, Mátl, Müksteinová a Lysá z Jihlavy. Do návrhové komise byli zvoleni soudruzi: Kliment, Rydlo, Bohunský, Stern a Černý. Do mandátové komise byli zvoleni: Vašátko, Aschmann, Brodský, Heřmánek, Dočekalová a Kotisch.

Hned na počátku jednání pozdravili konferenci zástupci ústředního vedení Saltihoud z Prahy, za zemský výbor Merta, za německé soudruhy Aschmann, za odbory Heřmánek, za jihlavské organizace Novák, za komunistickou mládež Nový a za německou komunistickou mládež Heischmann ze Znojma.

K prvnímu bodu programu hovořili soudruzi Vašátko a Kliment. Po projevech se rozvinula diskuse, ve které vystoupili soudruzi Strnad z Moravských Budějovic, Bohunský ze Znojma, Dočekalová z Třebíče a poslanec Merta. K druhému a třetímu bodu referovali poslanec Merta a Aschmann. Na konci jednání byl zvolen nový župní výbor, vyjadřující svým složením již definitivní spojení českého a německého „oddělení“ ve straně. Důvěrníkem župy byl zvolen Josef Pavelec z Jihlavy, místodůvěrníkem Raimund Aschmann z Jihlavy. Nové členy výboru tvořili: Alois Včelička, Eduard Novák, Josef Heřmánek, František Tulpán, Karel Hoffmann, Marie Vašátková, František Sýkora a Raimund Musil. Za náhradníky byli zvoleni: Lidka Pátková, Matěj Novák z Velkého Beranova, František Pokorný z Helenova, Emanuel Zimmer a Václav Chalupa z Jihlavy. Do zastupitelstva strany: Otto Rydlo, Rudolf Merta, jako náhradníci: Raimund Aschmann a Smejkal z Třeště.⁶⁰

Na konferenci byla přijata rezoluce vyjadřující sloučení českých a německých komunistů v jednotnou stranu:

„Slučovací sjezd komunistické strany X. župy jihlavské projevuje úplný sou-

⁵⁹ OA-Jihlava, pres. 907/1921.

⁶⁰ Jiskra z 13. 10. 1921.

hlas se směrnicemi III. kongresu Komunistické internacionály . . . Národnostní roztržičnost v Československu jest brzdou úspěšného boje proletariátu. Teprve sjednocením všech Komunistických stran, dosud národnostně rozdělených, bude možno, aby diktatura buržoazie byla odstraněna a k vládě se dostala třída dělnictva. Spatřujeme příští úkol jednotné strany v neúnavné propagandě komunistických idejí a organizační přípravě proletariátu pro uskutečnění svého historického poslání. Proto s radostí vítáme kongres všech komunistických stran v Československu, který vytvoří jednotnou mezinárodní komunistickou stranu. Dnešní náš sjezd uskutečňuje sloučení proletariátu bez rozdílu národnosti v naší župě“.⁶¹

Jihlavský župní sjezd měl velký význam pro další vývoj dělnického hnutí v celé župě. Byl zde ve své podstatě ukončen celkový proces zrodu a vytvoření jednotné mezinárodní komunistické strany v rámci celé župy. Ve dnech 30. října až 4. listopadu 1921 sešel se v Praze v Národním domě na Smíchově slučovací sjezd celé strany. Za jihlavskou župu se sjezdového jednání zúčastnili např. soudruzi: Hons, Pavelec a Vašátko z Jihlavy, Černý z Třeště, Gustav Kliment, Otto Rydlo z Třebíče.

Sjezd projednával mimo sloučení všech národnostních sekcí komunistické strany v Československu také organizační řád, akční program strany, zvolení nových ústředních orgánů, zhodnotil současnou hospodářskou a politickou situaci.

Slučovací sjezd přinesl jihlavské župě podstatnou organizační změnu v její struktuře. Byla rozdělena na dvě župy, a to 14. jihlavskou a 15. třebíčskou. Proti tomuto roztržení X. župy vystoupil ve sjezdové diskusi poslanec Merta. K vystoupení poslance Mertu je možno říci, že měl tehdy ve značné míře pravdu. I když jeho připomínka nebyla vzata v úvahu, sama později praxe ukázala, že toto rozdělení nevyhovovalo, a tak v roce 1923 došlo k opětovnému sloučení obou vytvořených krajů.

Schválená organizační změna vytvořila 14. a 15. kraj v těchto hranicích. 14. jihlavský kraj: Nová Bystřice, Dačice, Jindřichův Hradec, Jihlava, Pelhřimov, Počátky, Polná, Slavonice, Štoky, Telč a Třešť. 15. třebíčský kraj: Moravské Budějovice, Velká Bíteš, Hrotovice, Jaroslavice, Jemnice, Moravský Krumlov, Velké Meziříčí, Náměšť n. Osl., Třebíč, Vranov a Znojmo.⁶²

Slučovací sjezd ve svém celkovém jednání přispěl velmi pozitivně vývoji dalšího dělnického hnutí v Československé republice. Nese hlavní podíl na překonání národnostní roztržičnosti způsobené oportunistickou politikou a separatistickými tendencemi staré sociální demokracie, zakončil proces ustavení jednotné internacionální strany dělnické třídy v Československu. Soudruh Kriebich na závěr sjezdu k tomu řekl: „To, po čem jsme desetiletí toužili, po čem proletariát toužil a na čem jsme v posledních měsících a týdnech horečně pracovali, to se dnes stalo skutkem:

⁶¹ Jiskra z 13. 10. 1921.

⁶² Jiskra z 8. 12. 1921.

jednotná, mezinárodní komunistická strana v Československu trvá od dnešního dne. Nejen dělnictvo naše v tomto státě, ale dělníci celé Evropy hledí na tento sjezd. My jsme stvořili na tomto sjezdu základy naší strany. Usilujte, aby naše strana nyní rostla, kvetla a sílila. Vzhůru do boje! Ať žije Komunistická internacionála!"⁶³

V duchu jednání župní konference a celostátního sjezdu docházelo ve všech místech župy, kde byly německé sekce, ke slučování českých a německých soudruhů v rámci jednotlivých místních organizací.

V samotné Jihlavě k tomuto sloučení došlo 13. listopadu v „Dělnickém domě“. Předsedající Včelička na závěr jednání prohlásil, česky i německy, že „od nynějšího okamžiku jest v Jihlavě jednotná komunistická strana“. Shromáždění komunisté povstali a zazpívali česky i německy Internacionálu. Důvěrníkem jihlavské organizace byl zvolen Včelička.⁶⁴

Tak postupně docházelo v měsíci listopadu k definitivnímu vytvoření jednotných internacionálních organizací, byl definitivně dovršen slučovací proces ve straně.

Založení Komunistické strany Československa v jihlavské župě a tudíž také v dnešním jihlavském okrese se stalo historickým mezníkem ve vývoji a dějinách dělnického hnutí. Založením KSČ dostalo se dělnické třídě vedení, vedení takovou stranou, která se otevřeně a hrdě hlásila k marxismu-leninismu, k odkazu Velké říjnové socialistické revoluce, k praporu internacionalismu a přátelství se Sovětským svazem.

Z Pedagogického institutu v Jihlavě

⁶³ Protokoly sjezdů KSČ I., str. 519.

⁶⁴ Jiskra z 24. 11. 1921.